

П 26 **Перші наукові читання пам'яті професора Пронської Грацієлли Василівни. / Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції / За заг. ред.: В.В. Посдинок, С.Я. Вавженчука. / Київ: Талком, 2021. – 270 с.**

ISBN 978-617-8016-27-2

У збірнику опубліковано матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Перші наукові читання пам'яті професора Пронської Грацієлли Василівни) (м. Київ, 1 жовтня 2021 р.). Розглядаються актуальні питання правового регулювання господарських (економічних) відносин в Україні, новели господарського процесу, визначаються перспективні напрями розвитку господарського (економічного) та господарського процесуального законодавства та відповідної доктрини в умовах стратегічного курсу України на європейську інтеграцію.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, юристів-практиків.

УДК 665.5:637.058(072)

Публікацію профінансовано за програмою «Діалог» Міністерства науки та вищої освіти Республіка Польща в 2019-2022 роках

ISBN 978-617-8016-27-2

© Талком, 2021

*БУТИРСЬКА Ірина,
кандидат юридичних наук, доцент, асистент
кафедри процесуального права Чернівецького
національного університету імені Юрія
Федьковича*

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ЕСТОПЕЛЬ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Господарське процесуальне законодавство передбачає широкий спектр правових можливостей захисту прав та інтересів для кожного учасника справи. Разом з цим, доводиться констатувати, що учасники господарського судочинства не завжди користуються своїми правами добросовісно, зловживаючи наданими їм процесуальними правами. Одним із різновидів такого зловживання є суперечлива поведінка сторін у процесі. Принцип заборони такої поведінки має назву естопель. Останній прийнято поділяти на матеріальний та процесуальний: матеріальний естопель має місце, коли особа проявляє суперечливу поведінку щодо своїх матеріальних прав (наприклад, спочатку виконує договір, а потім оскаржує його дійсність), а процесуальний естопель передбачений для непослідовної поведінки сторони у процесі.

Естопель (у перекладі з англійської – позбавляти права надавати заперечення) – правовий принцип, відповідно до якого особа втрачає право посилатися на будь-які факти на обґрунтування своєї позиції. Тобто йдеться про заборону відмови від попередніх процесуальних дій, що вчиняються під час провадження та зміни процесуальної поведінки сторони на шкоду іншій стороні [1, с. 320].

Як відзначає професор В.В. Рєзнікова, принцип «естопель» (заборона суперечливої поведінки) означає категоричне заперечення такої поведінки сторони в процесі, якою вона перекреслює те, що попередньо було нею визнано в цьому та/або іншому судовому процесі. За своєю природою – це прояв загального принципу недопустимості зловживання правом [2, с. 129].

Деякі дослідники вважають, що якщо говорити про процесуальний естопель, то його можна застосовувати, починаючи з того моменту, коли спір потрапив в апеляційну інстанцію. Дійсно, дуже часто сторони змінюють свою правову позицію на етапі подання апеляційної скарги, змінюючи «на ходу» свою правову позицію по справі, оскаржуючи умови підписаної ними ж мирової угоди, подаючи нові докази або, навпаки, заперечуючи проти доказів, з якими погоджувалися у суді першої інстанції тощо.

Однак Т.В. Степанова вважає, що принцип естопель може бути реалізований і при розгляді справи у першій інстанції, наприклад: 1) якщо сторона підтвердила якимось чином дію договору, то не матиме права посилатися на неукладення цього договору; 2) якщо при досудовому

врегулюванні контрагент визнав позов повністю або частково (окремим листом (відповіддю на претензію) або актом звірки), а в ході розгляду даної справи в суді – змінив позицію, то така зміна не може бути прийнята судом; 3) якщо відвід заявлено не одразу після того, як сторона дізналася про підстави для відводу, а, наприклад, безпосередньо перед оголошенням рішення, то така заява не повинна братися до уваги судом; 4) якщо після укладення мирової угоди одна з сторін звертається до суду для внесення зміни (доповнень) до такої угоди, то такий позов не може бути розглянуто та задоволено судом [3, с. 10].

На нашу думку, процесуальний естопель дійсно може мати місце і в суді першої інстанції, оскільки процесуальні дії вчиняються і у підготовчому провадженні, і під час розгляду справи по суті. Відповідно процесуальні дії учасника справи можуть мати суперечливий характер (наприклад, у підготовчому провадженні учасник справи займає одну позицію, а при розгляді справи по суті його позиція є діаметрально протилежною). Отже, процесуальний естопель є заходом протидії зловживанню правами у господарському судочинстві у формі відмови від попередніх процесуальних дій.

Цікавим є наступний приклад із судової практики. У 2018 році Господарським судом Львівської області розглядалась справа за позовом «Альфа Банку» до підприємства. 16 грудня 2019 року до суду надійшла заява фінансової компанії про заміну сторони виконавчого провадження. У судовому засіданні 15 січня 2020 року представником відповідача подано заяву про відвід судді з тих підстав, що постановляючи у 2018 році рішення в даній справі, суддя був побічно зацікавлений у прийнятті такого, оскільки «обмовився» і сказав, що отримує зарплату в «Альфа Банку», суд зумисне неправильно визначив правовідносини, які існували між сторонами, і в угоду «Альфа Банку», в якому суддя отримує зарплату, було винесено незаконне рішення, яке суд апеляційної інстанції скасував.

Розглядаючи подану заяву про відвід, суддя зазначив, що про таку обставину суд не «обмовився», а свідомо з метою розкриття потенційного конфлікту інтересів та усунення сумнівів щодо можливої необ'єктивності та упередженості суду до сторін ще під час розгляду судом справи, до постановлення рішення в даній справі, повідомив учасникам справи в судовому засіданні 25 червня 2018 року інформацію про отримання суддею споживчого кредиту у ПАТ «Альфа Банк», що обслуговував зарплатні рахунки працівників суду, та з'ясовував думку представників щодо наявності відводів складу суду. Правом заявлення відводу у встановлений законом строк відповідач з такої підстави не скористався та відводу судді не заявляв. Тобто, про відповідну обставину сторона була обізнана задовго до 15 січня 2020 року – подання заяви про відвід судді, проте обґрунтовала підстави заявлення відводу лише на даному етапі розгляду справи. Визначена відповідачем підстава для відводу судді – отримання зарплати в банку, який є позивачем у даній справі, зводиться до суб'єктивної необґрунтованої думки

сторони про упереджене та необ'єктивне ставлення судді до відповідача та не узгоджується з принципом естопель, який означає категоричне заперечення такої поведінки сторони в процесі, якою вона перекреслює те, що попередньо було нею визнано в цьому та/або іншому судовому процесі; базується на принципах добросовісності і послідовності, а за своєю природою це прояв загального принципу недопустимості зловживання правом [4].

У вітчизняній науковій літературі принцип естопель розглядають як принцип доказування. Так, К.Б. Дрогозюк доходить висновку, що використання принципу естопель підвищує значення процесу доказування і забезпечує дотримання безпеки та дисципліни учасників процесу задля здійснення ефективного правосуддя [5, с. 335–336].

Відповідно до ч. 2 ст. 75 ГПК України відмова від визнання обставин приймається судом, якщо сторона, яка відмовляється, доведе, що вона визнала ці обставини внаслідок помилки, що має істотне значення, обману, насильства, погрози чи тяжкої обставини, або що обставини визнано у результаті зловмисної домовленості її представника з іншою стороною. Про прийняття відмови сторони від визнання обставин суд постановляє ухвалу. У разі прийняття судом відмови сторони від визнання обставин вони доводяться в загальному порядку [6].

Застосування принципу естопель у господарському судочинстві може стати ефективним механізмом боротьби із зловживанням процесуальними правами та гарантією захисту законних очікувань добросовісних учасників господарських процесуальних правовідносин. Однак, для цього необхідно на законодавчому рівні визначити естопель (заборону відмови від попередніх процесуальних дій) у ГПК України.

Список використаних джерел:

1. Новосад А. С. Процесуальний естопель: особливості застосування. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 15 березня 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 320–321.
2. Резнікова В. В. Зловживання процесуальними правами в господарському судочинстві. *Зловживання правом* : зб. ст. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. С. 122–150.
3. Степанова Т. В. Ефективність застосування принципу естоппель в судочинстві. *Матеріали 74-ї звіт. наук. конф. професорсько-викладацького складу і наук. працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І. І. Мечникова* (м. Одеса, 27–29 лист. 2019 р.). Одеса : Фенікс, 2019. С. 9–11.
4. Ухвала Господарського суду Львівської області від 15 січня 2020 року у справі № 14/274/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86961885#> (дата звернення: 12.09.2021).
5. Дрогозюк К. Б. Застосування принципу естопель у доказуванні в цивільному процесі України. *Правове життя сучасної України* : у 3 т.:

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 2. С. 334-336.

6. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 листопада 1991 року. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.